
Novotni Zoltán gondolatainak továbbhatása a biztosítási jogban – az európai jogfejlődés sodrásában

Ujváriné dr. Antal Edit*

Számomra mindig megmagyarázhatatlan izgalmat jelent abban a kincses ládában „kutakodni”, amelyet Novotni Zoltán szellemisége hagyott ránk. Feltódulnak az emlékek, Zoli, Zoli, „bácsi” emléke, aki oly közel állt hozzánk, fel sem merült közöttünk, hogy „professzor úrnak” vagy „dékán úrnak” kellene szólítanunk. Látni vélem, amint táská írógépén, két ujjal, utánozhatatlan sebességgel papírra veti gondolatait és – bajuszát a jól ismert mozdulattal végigsimítva – megjelenik arcán a meglepedettség mosolya... Professzorunk figyelő tekintetét, a kollektívát összetartó „atyai-baráti” szeretetét nemcsak a szoros munkakapcsolatban érezhettük, hanem a számtalan baráti-családi összejöveteleken, a mindig a lényegre koncentráló, sokszor az egyetemen kívül, hétvégi otthonában megtartott, oldott hangulatú tanszéki, intézeti rendezvényeken vagy akár csak az egyetemi folyosón megállva és eszmét cserélve, vagy éppen magánéleti gondjainkat megosztva, amelyre mindig, mindenkivel volt ideje. Lehetetlen felidézni azt a szakmai, emberi kapcsolatot, légkört, tiszteletet, amelyben éltünk, dolgoztunk, amely körülölelte fiatal kollégái által, és amelynek kisugárzását, hiányát – bár már csak néhányan közülünk -, de ma is érezzük. Tanulmányunkkal tisztelgünk a kivételes EMBER, jogtudós múlhatatlan emléke előtt.

Kulcsszavak: verseny a biztosítási piacon, jogharmonizáció, biztosításközvetítők, tájékoztatás, csoportos biztosítás, biztosított, felmondás, elállás, távértékesítés

The impact of Zoltán Novotni's ideas in insurance law - in the current of European legal development

The aim of our study is to recall and reweave the ideas of Professor Zoltán Novotni, based on his academic work in the field of insurance law, and to point out the main changes that have taken place since the year of his death, 1993. In his forward-looking ideas, he recognised the need for competition, the internationalisation of insurance, and called for an insurance act, modernising the rules on insurance. In his handbook, but also in a number of studies, he analyses the specific features of the insurance relationship, with liability insurance in particular being at the centre of his thoughts. We have only the opportunity to recall a small part of his academic work and to examine its impact through changes in the legal, technical environment in the current of European legal development.

Keywords: competition on the insurance market, legal harmonisation, insurance intermediaries, information, group insurance, insured, cancellation right, right of withdrawal, distance selling

* Címzetes egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar.

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2024.2.90>

Tanulmányunk célja, hogy Novotni Zoltán professzor biztosítási jog terén kifejtett tudományos munkásságára épített gondolatait ismét felidézve és tovább szöve rámutassunk a halálának évétől - 1993-tól - bekövetkezett főbb változásokra. Előremutató gondolataiban felismerte a verseny szükségességét, a biztosítás nemzetközi jellegét, szorgalmazta a biztosítási törvény szükségességét, a biztosítási jogviszony szabályainak modernizálását. Kézikönyvében, de számos tanulmányában is elemzi a biztosítási jogviszony sajátosságait, ezen belül is a felelősségbiztosítás kerül különösen gondolatainak középpontjába. Tudományos munkásságának csupán kis szeletét van lehetőségünk felidézni és vizsgálni azok továbbhatását a jogi, technikai környezet változására tekintettel, az európai jogfejlődés sodrásában.¹

Novotni Zoltán professzor társadalmi-gazdasági érzékenységét jelzi, hogy nem csak a magánjogban ismerte fel a változtatások szükségességét, szükségesnek tartotta a jogállamiság megvalósításához a jogrendszer igen alapos revízióját:

„A jogrendszernek összhangban kell lennie a tényleges gazdasági, társadalmi viszonyokkal, a jognak a valós viszonyokat kell tükröznie és szabályoznia...”

Felvázolta azt is, hogy a jogállamiság intézményrendszerének kiépítésekor milyen kritériumoknak kell megvalósulniuk.² Az Igazságügyi Minisztériumnak készített tanulmány a jogalkotás feladataira és lehetőségeire kíván rámutatni a gazdasági átalakulás időszakában, de megállapításai ettől lényegesen mélyrehatóbbak:

„A jogállamiság igénye azonban nem csupán a közjogi testületek és intézmények működésének pontos meghatározását, a népképviselő rendszerének folyamatos működését, az államhatalom, önkormányzatok és igazgatási testületek mozgáskörének elhatárolását jelenti, de jelenti a vagyoni kapcsolatok, a gazdasági jelentések és folyamatok konzekvens rendjét is.”³

Fontos feladatnak tartja a „gazdaság átrendezését” jelentő jogszabályok megalkotását, amelynek eredménye véleménye szerint olyan, gazdasági jelenségeket és folyamatokat szabályozó törvényeket teremthet, amelyek egységes

¹ A szerző korábbi, Novotni professzor igen gazdag munkásságára épülő, halálának évfordulójára szervezett konferencia-tanulmányai:

A biztosítási szerződési jog sajátosságai és változásai Novotni Zoltán szellemi hagyatékának tükrében, in: *In memoriam Novotni Zoltán (1931-1993) Novotni Zoltán professzor halálának 10. évfordulóján a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara Civilisztikai Tudományok Intézete által megrendezett konferencián elhangzott előadások gyűjteménye, 2003. november 28.* (szerk.: Miskolczi-Bodnár Péter egyetemi tanár, a Civilisztikai Tudományok Intézetének igazgatója), 235-269. o.

Méltányosságot hordozó kártérítési szabályok az új Polgári Törvénykönyvben – Novotni Zoltán professzor szellemi hagyatéka nyomán, in.: Juhász Ágnes (szerk.): *In Memoriam Novotni Zoltán. Emlékkönyv Novotni Zoltán professzor halálának 20. évfordulója alkalmából.* Tanulmánykötet. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2015, 129-155. o.

Az érvénytelenség különös szabályai a biztosítási jogviszonyban, in: *In Memoriam Novotni Zoltán. Emlékkönyv Novotni Zoltán professzor halálának 25. évfordulója alkalmából.* [szerk.: dr. Stefán Ibolya PhD hallgató-Dr. Pusztahelyi Réka PhD docens (lektor)], Miskolci konferenciák 2018 – 2019 Tanulmánykötet, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2021, 199-219. o.

² Dr. Novotny Zoltán: A magyar cégjog újabb kérdései, *Magyar Jog*, 38. évfolyam, 4. szám, 1991, 193-198. o.

³ Novotni Zoltán: *A polgári jog normarendszere és a gazdasági jogalkotás összefüggései, illetve ellentmondásai*, Miskolc, 1993 (34 oldalas tanulmány), 2. o.

rendszer képeznek, és hosszabb távon is képesek biztosítani a gazdaság stabilitását, fejlesztésének lehetőségét. Hangsúlyozza, hogy annak elemeit a Polgári Törvénykönyvben kell rögzíteni, amely kódexünk „a toldozások, törlések, átírások ellenére mégis egy állandó gazdasági jogrend értékeinek hordozója, mert tartalmazza a magánjog évezredes koncepcióját, logikáját és kikezdetlen belső törvényszerűségeit.”⁴

„A gazdaság jogi szabályozását célzó folyamatok során nem szabad arról megfeledkezni, hogy a jog eszközeivel a gazdasági folyamatok, gazdasági érdekhelyzetek és a gazdaságban jelenlévő piaci törvényszerűségek nem helyettesíthetők. Az átrendező jog ideiglenesen helyettesítheti, illetve pótolhatja a hiányzó piacgazdasági mozgást, de a jog parancsa nem helyettesítheti a tőkemozgást, a beruházást ösztönző hatásokat, a vállalkozási készséget és adottságokat.”⁵

A megváltozott társadalmi-gazdasági környezet szükségszerűen igényelte a Ptk. átfogó módosítását, amelyhez Novotni Zoltán javaslatait a régi Ptk. módosításához készített céltanulmányban foglalta össze.⁶

Abban a kivételezett helyzetben voltunk, hogy Novotni Zoltán vezetésével több, szakmai életutunkat egyértelműen meghatározó kutatásban is részt vehettünk. Ezek közül kiemelendő, egy négy éves OTKA keretében végzett tanszéki közös kutatómunkánk „A felelősségbiztosítási jogviszony elméleti, dogmatikai, jogösszehasonlító és jogszociológiai vizsgálata alapján a jogviszony jogtudományi kidolgozása” címmel indult. Nem véletlen a témaválasztás, hiszen professzorunk különös érdeklődéssel fordult a biztosítási jogon belül is e jogterület felé, a kandidátusi értekezésében a felelősségbiztosítási jogviszony alapkérdéseit vizsgálta már 1981-ben, több tanulmányában foglalkozik a veszélyes üzemi felelősséghez kapcsolódó felelősségbiztosítással.⁷ A program első évében Novotni Zoltán átfogó művet készített a magyar biztosítási jogról, amely egyszerre tölti be a gyakorlatban jól használható kézikönyv szerepét, a tudományos elemzés funkcióját és azóta is megkerülhetetlen szakirodalom a biztosítást kutatók számára is.⁸ Szintén e programhoz köthető az első közös egyetemi jegyzet megjelenése.⁹ Fájdalmunkra, már a kutatás első évét sem zárhattuk közös beszámolóval, de a további munka során törekedtünk arra, hogy a biztosítási jog új jelenségeihez a Novotni Zoltántól tanult szemlélettel közelítsünk.

⁴ Uo. 2. o.

⁵ Uo. 4. o.

⁶ Novotni Zoltán: *Néhány gondolat a Ptk. módosításához*, Céltanulmány az Igazságügyi Minisztérium megbízásából, Miskolc, 1991.

⁷ Pl. Novotni Zoltán: *A mezőgazdasági növényvédelemmel okozott károk és a felelősségbiztosítás. Jog a környezet védelmében. MTA Veszprémi Akadémiai Bizottsága*, Veszprém, 1977. 200-205. o.; Novotni Zoltán: *A környezetszennyezéssel összefüggő kártérítés. Publicationes Universitatis Renum Polytechnicarum Miskolciensis*, Miskolc, 1988, NME, 297-312. o.

⁸ Novotni Zoltán: *A biztosítási szerződések joga*, ELTE Jogi Továbbképző Intézete, Budapest, 1993.

⁹ Novotni Zoltán (szerk.): *Magyar Polgári Jog. Kötelmi Jog. Egyes szerződések és az értékpapírok joga I-II.*, Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 1993.

1. A gazdasági verseny szükségessége a biztosítási piacon¹⁰

Novotni Zoltán az éppen 40 éve megjelent, „Népgazdasági igények és a biztosítás jogi szabályozása” címen vitára bocsátott tanulmányában részletesebben is kifejtett indokok mellett foglalt állást a biztosítási tevékenység szabályozásának akkori helyzetéről.

„A magam részéről nem értek egyet sem a versenylehetőséget kizáró monopolhelyzet létrehozásával és legalizálásával, sem pedig azzal az elvvel, mely kizárólag az állami tulajdon talaján teszi lehetővé a sajátos pénzügyi tevékenységet, a biztosítási díjakból képzett eszközök feletti rendelkezést és a kapcsolódó ügyletek bonyolítását.”

„Azonos szintű és intenzitású állami ellenőrzés mellett ugyanis a gazdasági verseny lehetősége nyilván arra ösztönözné az egyes biztosító intézeteket, hogy a biztosítottak érdekkörének jobban megfelelő, a támasztott igényeket megfelelő szinten kielégítő feltétel és díjrendszert dolgozzanak ki.” „...felülvizsgálandó az Állami Biztosító monopolhelyzetére felállított tétel, és vele együtt a biztosítási tevékenység állami intézményrendszere is.”¹¹

Novotni Zoltán írta ezt olyan időszakban, amikor az állami monopólium 40 éve alatt a biztosítási piac lassan fejlődött, amit befolyásolt az is, hogy az állami tulajdonra 1968-ig biztosítási tilalom állt fenn, így csak a szövetkezeti és a szerény magántulajdont lehetett biztosítani. Lassan jutottak növekvő szerephez az egyéni életbiztosítások különböző fajtái is. Gondolatainak jövőre mutató erejét igazolják, hogy az 1980-as évek elején elindulnak a magyar biztosításügy területén az alapvető változások.¹²

Professzorunk még tanúja lehetett annak is, hogy 1990 és 1992 között megélnék az alapítási kedv. Sorra alakultak a külföldi tulajdonú biztosító intézetek és a meginduló verseny eredményeként 1992 végére már 13 biztosító intézet működött, amely a legtöbb területen megteremtette a szabad biztosítóválasztás lehetőségét.¹³

Változás történt a biztosítás állami felügyeletében, jogszabály jelent meg az általa is szorgalmazott állami biztosítá felügyeletről¹⁴, amely 2000-től beleolvadt az

¹⁰ A tanulmány alcímeiben Novotni Zoltán gondolatainak lényegére kívánunk utalni.

¹¹ Novotni Zoltán: Népgazdasági igények és biztosítás jogi szabályozása, *Társadalomkutatás*, 1983. 2. szám, 53-74. o., (másodközlés) *Biztosítási Szemle*, 9-10. szám, 221-233. o.

¹² Az állami pénzügyekről szóló 1979. évi II. törvény módosítása és más jogszabályok jogi alapot teremtenek az Állami Biztosító ketté válásához, a Hungária Biztosító és az (új) Állami Biztosító megalapításához (1986. július), majd 1990-ben mindkét vállalat részvénytársasággá alakult. 1987-ben jött létre a két további magyar tulajdonú biztosító, az általános jogkörű Garancia Biztosító Rt., 1988 elején pedig az utazási biztosításokra szakosodó Atlasz Utazási Rt. 1990-ben.

¹³ Az MNB adatai szerint napjainkban összesen 33 felügyelt biztosítótársaság és biztosító egyesület működik, a biztosítók intézményi formáját tekintve 21 részvénytársasági formában, 2 intézmény nagy egyesületként és 10 intézmény kisegyesületi formában tevékenykedik a piacon. A magyarországi piacon 13 biztosítói fióktelep is tevékenykedik, esetükben kizárólag fogyasztóvédelmi szempontból rendelkezik hatáskörrel az MNB.

<https://www.mnb.hu/letoltes/kockazati-jelentes-2023-hun.pdf>

¹⁴ 56/1986. (XII. 10.) MT rendelet; 14/1987. (IV. 13.) PM rendelet

egységes pénzügyi felügyeletbe Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (PSZÁF)¹⁵. A felügyeleti rendszerben újabb jelentős tény, hogy 2013.október 1. után a Magyar Nemzeti Bank (MNB) látja el a biztosítás állami felügyeletét.¹⁶ A hatályos szabályozás szerint a biztosítók és a viszontbiztosítók csoportfelügyeletére vonatkozó jogszabály az európai normáknak való megfelelést szolgálja¹⁷, és a biztosítók felügyeleti szerveinek tevékenységét nemzetközi szintű szervezet is segíti.¹⁸

2. Változások igénye és bekövetkezése a biztosítás szabályozásában

Novotni Zoltán jogi szabályozással kapcsolatos gondolatai messze túlmutatnak az akkori társadalmi-gazdasági viszonyokon, felismeri a biztosítási jog nemzetközies jellegét:

„A vagyont biztosítási, ezzel összefüggésben a felelősségbiztosítási jogviszonyok szabályozása, a nemzetközi árukapcsolatok és a világméretű turizmus fejlődést mutat az egységes jogi megoldások, a jogintézmények konvergálása irányába.”
„...a nemzetközi kereskedelmi kapcsolatokkal összefüggő fuvarozási, szállítmányozási és viszontbiztosítási ügyletek, vagy a gépjármű felelősségbiztosítás körében megkötött ún. „kártyaegyezmények” szükségessé teszik a biztosítási technika, a pénzügyi elszámolás összhangját, de feltételeznek bizonyos konvenciókat a kártelepítési elvek és a biztosítási feltételek alkalmazhatóságát illetően is.”¹⁹

Vizsgálta azt, hogyan lehetne szélesíteni a biztosítás alkalmazásának határait, milyen kockázatok bevállalására válhat alkalmassá a biztosítási jogviszony. Különösen élesen foglalkoztatta e körben a szerződésszegési kockázatok biztosíthatósága.²⁰

„... a szerződésszegés és a szerződésen kívüli károkozás elhatárolása önmagában is bonyolult feladat...” *„A mondvacsinált elhatárolási szempontok helyett valójában a cél az lenne, hogy a gazdálkodó szervek felelősségét a károsultak érdekében is, a szerződésszegési területen a jogpolitikai célokkal összhangban*

¹⁵ 1999. évi CXXIV. törvény rendelkezett a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének (PSZÁF) létrejöttéről. A PSZÁF az Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet, az Állami Biztosításfelügyelet és az Állami Pénztárfelügyelet jogutódjaként jött létre 2000. április 1-jén.

¹⁶ 2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bankról

¹⁷ 436/2016. (XII. 16.) Korm. rendelet

¹⁸ Az MNB tagja az 1994-ben alapított Biztosításfelügyelet Nemzetközi Szövetsége (International Association of Insurance Supervisors, IAIS) nemzetközi szervezetnek, amely több mint 200 joghatóság biztosítási felügyelőinek és szabályozóinak önkéntes tagsági szervezete, és a világ biztosítási díjainak 97%-át teszi ki. A testület a biztosítási szektor felügyeletét szolgáló elvek, szabványok és egyéb segédanyagok kidolgozásáért és végrehajtásának segítéséért felelős, továbbá fórumot is biztosít a tagok számára, ahol megoszthatják egymással tapasztalataikat és ismereteiket a biztosítási felügyelettel és a biztosítási piacokkal kapcsolatban.

¹⁹ Novotni: Népgazdasági igények és a biztosítás jogi szabályozása, 53. o.

²⁰ Néhány évtized múltán jelennek meg újra, továbbszöve ezek a gondolatok Dr. Barta Judit professzor asszony témavezetésével Centicky Mária: "A felelősségbiztosítási szerződés, különös tekintettel a szerződésszegéssel okozott kár és a sérelemdíj biztosíthatóságára" 2022-ben megvédett kiváló Ph.D dolgozatában.

*szélesíteni kell, de csak azon a területen, ahol a gyors hatékony pénzbeli kártérítés kap szerepet.*²¹

*„Nyilvánvaló, hogy olyan jogi környezetben, melyre a gazdálkodó szervezetek felelősségének felfokozott szemlélete a jellemző, amikor a felróhatósági szemlélet meghirdetése mellett, vagy ennek ellenére a vállalat szerződésszegésért fennálló felelőssége alól szinte kimentési lehetőség nincs.....,akkor a vállalatok, szövetkezetek igénye a mind szélesebb körű anyagi háttérrel biztosító felelősségbiztosítási rendszer kiépítése lehet.*²²

*„A hibás teljesítés alapvető jogkövetkezménye ugyanis nem az, hogy kötbért kell fizetni — a kötbérszemlélet hatástalanságát évtizedek bizonyították, nem a kártérítés intézménye szolgáltatja a kizárólagos megoldást, hanem elsősorban a hibás szolgáltatást kell hibátlanná alakítani. A szerződés megbomlott egyensúlyának helyreállítása mindig a szolgáltató feladata, ezért értelmetlen ebben a relációban a biztosító erőltetett közbeiktatása a kötelelem alanyi oldalán, illetve egész szerkezetében.*²³

A biztosítás jogrendszerbeli elhelyezését illetően a magyar jogtudományban különféle nézetek jelennek meg. Novotni Zoltán azt az álláspontot képviseli, hogy

„... a biztosításügy állami szabályozása igazgatási, illetőleg pénzügyi természetű jogszabályok útján valósult meg, ugyanakkor a tényleges biztosítási tevékenység, vagyis a biztosítási jogviszonyok szabályozása, a felek mellérendelt kapcsolatára tekintettel, a polgári jog keretei között valósult meg.”

*„...nem valamiféle komplex jogág létrehozása, nem is a többirányú szabályozás igénye, hanem éppen a polgári jogon belüli korszerű, népgazdasági funkciókra is tekintő normarendszer létrehozása adná meg a szocialista gazdasági viszonyok között folytatandó biztosítási tevékenység törvényes kereteit, jogszabályi garanciáit és funkcionálási lehetőségeit.*²⁴

Az egész biztosítási tevékenységet átfogó magas szintű jogszabály, biztosítási törvény szükségességét hangsúlyozta, amely a versenyrendszer által igényelt állami engedélyezési és ellenőrzési eljárások, valamint a biztosító intézetek belső struktúrájának jogi szabályozását ölelné fel.²⁵ Gondolatait igazolva - bár a jogharmonizációs kötelezettség okán – kerül elfogadásra és lép hatályba a biztosítási tevékenység átfogó, viszonylag egységes jogi szabályozása a biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló, többször módosított 1995. évi XCVI. törvény (Bit.I.).

Hazánk a rendszerváltástól kezdve az európai integrációra törekedett, Magyarország és az Európai Közösség között megindulnak a diplomáciai kapcsolatok. Az Európai Megállapodás V. címének III. fejezete a jogszabályok közelítéséről tartalmaz rendelkezéseket, és a 68. Cikk példálózó felsorolást ad azokról a

²¹ Novotni: Népgazdasági igények és a biztosítás jogi szabályozása, 68-70. o., továbbá Novotni Zoltán: A szerződésszegés és a szerződésen kívüli károkozás elhatárolása a felelősségbiztosításoknál, I-II. *Biztosítási Szemle*, 1977, XXIII. évf. 8-9. szám

²² Novotni: Népgazdasági igények és a biztosítás jogi szabályozása, 69. o.

²³ *Uo.* 68. o.

²⁴ *Uo.* 55. o.

²⁵ *Uo.* 56. o.

területekről, amelyekre a jogszabályok közelítése kiterjedt, így – többek között - a pénzügyi szolgáltatások, a biztosítás terén. A törvény eredeti szövegének indokolása szerint az Európai Közösség többször módosított ún. első generációs irányelveit²⁶ ültette át, miután a biztosítás területére vonatkozó egyéb irányelvek az Európai Unióhoz való csatlakozás magasabb szintjén kerülnek alkalmazásra. A szolgáltatások szabad áramlásának lehetővé tétele a magyar biztosítási piacon 2003. évi LX. törvénnyel (a továbbiakban: Bit.II.) valósult meg, amely az Európai Unióhoz történő csatlakozásról szóló nemzetközi szerződést kihirdető törvény hatálybalépésének napján lépett hatályba.²⁷

Novotni Zoltán már nem élhette meg, hogy ezáltal olyan biztosítási piachoz csatlakozhattunk, ahol a szerződő szabadon választhat az európai biztosítási piac termékeiből, határon átnyúlva köthet biztosítási, biztosításközvetítói szerződést.

Mindezen idő alatt úgy tűnhet, hogy a biztosítási szerződési jog nem változott, hiszen az '59-es Ptk. hatálybalépése óta változatlan tartalommal szabályozta a biztosítási jogviszony alanyainak kapcsolatát, függetlenül attól, hogy a „háttérben” milyen folyamatok zajlottak a biztosítási piacon. Ez a statikusnak tűnő helyzet azonban csak látszólagos volt, ugyanis a jogharmonizációs kötelezettségnek jórészt a Bit.-ben tettünk eleget, amelynek bizonyos szabályai érintik a biztosítási szerződési jogot, másrészt a fogyasztóvédelemhez kapcsolódó európai jogszabályok, illetve azok hazai jogba történő átültetését megvalósító jogszabályok is áthatják a szerződési jog egészét.

A biztosítási irányelvek három „nemzedéke” és azok módosításai, ill. az azokat felváltó, hatályos irányelv (Szolvenca II.) áttételes hatással ugyan, nagy jelentőségű a biztosítási szerződési jog fejlődése tekintetében is.²⁸

Bár európai biztosítási szerződési jogról nem beszélhetünk, de zajlanak erre irányuló törekvések.²⁹ A „Restatement of European Insurance Contract Law” Project Group 1999-szeptemberében kezdte meg munkáját, majd kapcsolódott a szerződési

²⁶ Az Európai Unión belül az egységes belső biztosítási piacra vonatkozó irányelvek három „generációt” ölelnek fel; a Tanács 1973. július 23-i 73/239/EGK irányelve az életbiztosítás körén kívül eső (non-life) közvetlen biztosítási tevékenység megkezdésére és gyakorlására vonatkozó jogszabályok és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról, továbbá az ezt módosító 88/357/EGK (második), illetve 92/49/EGK (harmadik) irányelve; az életbiztosítás (life) területén a Tanács 1979. március 5-i 79/267/EGK (első) irányelve a közvetlen életbiztosítási tevékenység megkezdésére és gyakorlására vonatkozó jogszabályok és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról, továbbá ezt módosító 90/619/EGK (második), illetve 92/96/EGK (harmadik) irányelve. Az irányelveket felváltó, hatályos irányelv Az Európai Parlament és a Tanács 2009/138/EK irányelve (2009. november 25.) (HL L 335/1., 2009.12.17.) a biztosítási és viszontbiztosítási üzleti tevékenység megkezdéséről és gyakorlásáról (*Szolvenca II.*).

²⁷ Hatályos jogszabály a biztosítási tevékenységről szóló 2014. évi LXXXVIII. törvény

²⁸ Ld. erről Ujváriné Antal Edit: A biztosítási szerződési jog változásai az európai jogfejlődés áramában. *Európai Tükör*, XV. évfolyam, 10. szám, 37-52. o.

²⁹ Az Európai Bizottság által a biztosítási szerződések tagállamokon keresztül kereskedelmét érintő akadályok vizsgálata céljából felállított szakértői csoport (IP/13/74) jelentése szerint a szerződési jog különbségei hátráltatják a biztosítási termékek határon átnyúló értékesítését, az eltérő szerződési jogok akadályozzák a biztosítási termékek határon átnyúló értékesítését, mivel növelik a költségeket, jogbizonytalanságot okoznak, valamint megnehezítik a fogyasztók és vállalkozások számára a többi uniós tagállamban történő biztosításkötést.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/IP_14_194

jog egységesítésén dolgozó CoPECL hálózathoz. A Project Group először 2009-ben hozta nyilvánosságra az általa kidolgozott „Principles of European Insurance Contract Law (PEICL)”, azaz az Európai Biztosítási Szerződési Jog Alapelveit (EBSZJA). A PEICL jogi természetét tekintve „opcionális eszköz”, amelyet a biztosítók és a szerződő felek a nemzeti jog helyett választhatnak, de hatással van a jogalkotásra is, így a hatályos Ptk.-nál is figyelemmel voltak az alapelvekre.

3. Biztosításközvetítőkre vonatkozó magánjogi és közjogi szabályozás

A biztosítási piac és a szerződéskötési folyamat fontos résztvevői a biztosításközvetítők.

Novotni Zoltán átfogó műveiben elemzi az ügynökök jogi helyzetét³⁰, tanulmánya általánosságban is foglalkozik a képvisellel és a megbízással, kitérve a szervezeti képviselőre is, de alapvetően a biztosítási ügyleti képviselő szabályozásának helyzetét tekintette át, rámutatva az elméletben és a gyakorlatban felmerülő problémákra.³¹ Azon túl, hogy feldolgozza a képviselői helyzeteket általában -, felveti, hogy a magyar jogrendszerből hiányzik az ügynöki szerződés szabályozása.

„Mivel a magyar jog nem szabályozza önálló jogügyletként a teljesítménnyel arányos díjazási formát jelentő ügynöki szerződést, ezért a mai gyakorlatban előforduló ügynöki jellegű tevékenységre irányuló szerződések megbízási szerződés elnevezés alatt kerülnek megkötésre.” „...A tevékenység díjazása az elért eredménnyel függ össze. Ez a szerződés tehát egyaránt tartalmazza a vállalkozási és a megbízási elemeket.”³²

„A biztosítási konkurencia jelentkezése következtében összeférhetetlennek tűnik ugyanazon megbízott jogi személy megfelelő gondosság melletti eljárása a versenytársak párhuzamos megbízása alapján, amikor üzleti verseny folyik a lényegében azonos állományba-üzemi állományba – tartozó biztosítottak megnyeréséért.”³³

Tanulmányában felvázolja, a vállalkozás csírájának időszakában (1988), az akkori viszonyok között milyen szervezeti formában működhetnének a biztosításközvetítők.

„A független, kizárólagos szerződési felelősséggel tartozó ügynöki hálózatának lehetősége mellett elképzelhető a függő munkajogi helyzetű, de jövedelmében kizárólag az ügynöki jutalékokra jogosult vezérügynökök rendszere is.”³⁴

A kereskedelmi közvetítők – így a biztosításközvetítők – jogviszonyt két szempontból szükséges vizsgálni. Egyrészt a megbízó és a közvetítő közötti magánjogi jogviszonyt, másrészt a közvetítőre, biztosításközvetítőre vonatkozó közjogi szabályokat.

³⁰ Dr. Novotni Zoltán: *Az üzleti képviselő és a biztosítási közvetítési tevékenységek aktuális problémái*, Miskolc, 1988, 48 oldalas tanulmány

³¹ Novotni Zoltán: *Az üzleti képviselő és a biztosítási közvetítési tevékenységek aktuális problémái*, MKKE Biztosítási Kutató Csoport "Aktuális kérdések" című sorozat, 5.

³² *Uo.* 19. o.

³³ *Uo.* 42.

³⁴ *Uo.* 47.

A kereskedelmi közvetítói jogviszony – mint magánjogi jogviszony - viszonylag korán az európai közösség szabályozási előterébe került, ugyanis az eltérő nemzeti jogok hátrányosan hatottak a Közösségen belüli verseny feltételeire, de a letelepedés szabadságának akadályaként is megjelent. Szükségessé vált ezért a minimum követelmények meghatározása a tagállamok jogalkotása számára alapvetően a kereskedelmi ügynök megbízóival szembeni védelme érdekében, de versenyjogi szempontból is.³⁵

Az önálló kereskedelmi ügynöki szerződésre vonatkozó (továbbiakban: Kerügyn.tv.) törvénnyel tettünk eleget jogharmonizációs kötelezettségünknek, majd a kodifikáció során megfogalmazott elvekre tekintettel a jogviszony a Ptk.-ban került szabályozásra a közvetítói, tartós közvetítói szerződés.³⁶ A megbízó és a biztosításközvetítő közötti jogviszony e szabályokra figyelemmel alakul (alkuszi ügylet továbbra sincs szabályozva).

A biztosításközvetítőknek fontos szerepe van a megfelelő partner, szerződési feltétel kiválasztásának elősegítésében, a megfelelő tájékoztatás megadásában. A biztosításközvetítőkre vonatkozó uniós joganyag átültetésére is a Bit.-ben került sor. A Bit. – az európai normáknak megfelelően – a biztosításközvetítők két csoportját különbözteti meg és szabályozza a tevékenység végzésének feltételeit: függő – ügynök, vezérügynök, többes ügynök - és a független biztosításközvetítő (alkusz) tevékenykedik a biztosítási piacon.

Az európai és a magyar közjog is a szabályozással ellensúlyozni kívánja azt az egyensúlyhiányos helyzetet, melyet a gazdasági és egyéb szempontból egyaránt fölényben lévő biztosítótársaságok szerződéskötési gyakorlata, egyoldalúan kialakított szerződési feltételei jelentenek az ügyfelekre, a fogyasztókra nézve. Ennek érdekében már a szerződéskötést megelőzően is számos olyan (főként tájékoztatási) kötelezettséget ró a biztosítótársaságokra/biztosításközvetítőkre, melyek teljesítése révén az ügyfelek a szerződéskötéskor nemcsak a biztosítási kockázatukat elvállaló biztosítótársaság/biztosításközvetítő főbb adataival, hanem a megkötni kívánt biztosítási szerződés jellemzőivel is tisztába lehetnek.

A hatályos uniós és – ezek átültetésével – a hazai közjogi szabályanyag is egyre szigorúbb elvárásokat fogalmaz meg különösen a szerződő fél részére nyújtandó tájékoztatás vonatkozásában.³⁷ Ilyen az utóbbi időben több, közvetlenül

³⁵ A Bizottság 1962-ben adott ki egy ajánlást a „valódi” (függő) és a „nem valódi” (független) ügynök közötti elhatároláshoz. [Notice on exclusive dealing contracts with commercial agents (OJ 1962/2921 p. 2921-2922)]. Ezt követően csaknem 25 éves előkészítő munka és egyeztetés előzte meg a Tanács 86/653/EGK irányelvét (self-employed) a tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról.

³⁶ A Ptké. hatálybalépésével egyidejűleg a 2000. évi CXVII. (Kerügyn.tv.) tv. hatályát veszítette (Ptké. 67. § g) pontja). A Ptk. XVI. Cím (A megbízási típusú szerződések) alatt, a megbízási (XXXIX. Fejezet) és a bizományi (XL. Fejezet) szerződést követően, önálló XLI. Fejezetben, „A közvetítói szerződés” fejezetcím alatt tárgyalja a közvetítói szerződés általános (1.), illetve a tartós közvetítói szerződés különös szabályait (2.).

³⁷ A hatályos jogszabály az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/97 irányelve (2016. január 20.) a biztosítási értékesítésről (IDD) (HL L 26., 2016.02.02., 19. o.), amelynek átültetésére is a Bit.-ben került sor. Az irányelv hatályon kívül helyezte a korábbi, Az Európai Parlament és a Tanács 2002/92/EK irányelve (2002. december 9.) a biztosítási közvetítésről (IMD) (OJ L 9., 2003.01.15. 3–10. o.) irányelvet. Az IDD szabályai minden biztosítási termék értékesítésére vonatkoznak, de a befektetési

alkalmazandó rendeleti formában megjelent jogi norma (PRIIPs).³⁸ A rendelet a lakossági biztosítási alapú befektetési termékekkel kapcsolatos szerződés-kötés előtti tájékoztatás követelményeit rögzíti és előírja, hogy főszabályként a termék előállítója köteles a rendeletnek megfelelő formában, tartalommal elkészíteni és honlapján közzétenni a kiemelt információkra vonatkozóan egységes terméktájékoztatót (ún. Key Information Document/KID), amely világosan és érthetően foglalja össze a legfontosabb termékjellemzőket, lehetővé teszi a befektetők számára, hogy összehasonlíthassák a befektetési termékeket az EU-ban.

Nagy jelentőségű az a bizottsági rendelet³⁹ is, amely az ügyfelek megfelelő tájékoztatása és a részükre nyújtott megfelelő tanácsadás biztosítása érdekében a biztosítási termékeket kidolgozó biztosítóktól megköveteli, hogy a biztosítási termékekre vonatkozó valamennyi megfelelő információt át kell adniuk a biztosításértékesítők számára.

A Bit. is – az európai normáknak megfelelően – előírja, hogy a biztosítónak az általa kidolgozott és értékesíteni kívánt biztosítási termékek vonatkozásában a termékek előzetes belső jóváhagyására, a már értékesített biztosítási termékek vonatkozásában pedig a termékek felülvizsgálatára vonatkozó belső eljárásrendet kell fenntartania és azt rendszeresen, de legalább évente felülvizsgálania, az értékesítők számára a biztosítási termékre vonatkozó összes, a biztosítási értékesítési tevékenységhez szükséges információt át kell adni.⁴⁰

4. A több pólusú biztosítási jogviszony fogyasztóvédelmi megközelítése

Novotni Zoltán rendkívül érzékeny volt a fogyasztóvédelemre és olyan időszakban, amikor a fogyasztóvédelem még „papíron sem létezett”, több kutatást végeztünk ezen a területen.

A vezetésével indult – de már nélküle befejezett - kutatásban lehetőségünk nyílt a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló,

elemmel rendelkező biztosítási termékeket, pl. unit-linked életbiztosítási szerződéseket értékesítő forgalmazókra szigorúbb szabályokat ír elő. Az IDD nem akadályozza meg a tagállamokat abban, hogy szigorúbb rendelkezéseket tartsanak fenn vagy vezessenek be, amennyiben azok összhangban vannak az irányelvvel.

³⁸ Kiemelendő a lakossági befektetési csomagtermékek és biztosítási alapú befektetési termékekkel kapcsolatos tájékoztatás javítása, összehangolása, ill. fokozottabb befektető-védelem érdekében elfogadott 1286/2014/EU (HL L 352/1., 2014.12.09.) ([Key information documents for packaged retail and insurance-based investment products (PRIIPs)] rendelet. A Bizottság (EU) 2017/1469 végrehajtási rendelete (2017. augusztus 11.) a biztosítási termékismertető egységesített mintadokumentumának meghatározásáról (HL L 209/19., 2017.08.12.) rendelkezik.

³⁹ A Bizottság 2017. szeptember 21-i (EU) 2017/2358 felhatalmazáson alapuló rendelete az (EU) 2016/97 európai parlamenti és tanácsi irányelvnek a biztosítókra és a biztosításértékesítőkre vonatkozó termékfelügyeleti és -irányítási követelmények tekintetében történő kiegészítéséről.

⁴⁰ Bit. 131/A. § (1) és (4) bek.

még hatályba sem lépett 93/13/EK irányelv és ugyanezen körben a magyar jog elemzésére.⁴¹

A biztosítási jogviszonyra vonatkozó jogszabályok több vonatkozásban eltérnek a Ptk. rendszerétől, a szerződések általános szabályaitól, amelyet Novotni Zoltán foglalt rendszerbe, rámutatott a szerződési szabadság sajátosságaira, korlátaira a biztosítási jogviszonyban, az általános szerződési feltételekben rejlő erőfölény kérdéseire.⁴² A már hivatkozott, Ptk. módosításához készített céltanulmányában kifejtette, hogy az általános szerződési feltételek alapján létesülő szerződéseket két megközelítésben kell szabályozni. Más a helyzet akkor, ha monopolizált helyzetű, egyértelmű gazdasági erőfölényben álló szerződő fél (pl. biztosító) használ szerződési feltételeket, mert elfogadása tekintetében a másik félnek nincs nyilatkozási, illetve választási lehetősége.

A hatályos jogi szabályozást tekintve elmondható, hogy – különösen az európai normák hatására – a Bit. a biztosítási jogviszonyra vonatkozó közjogi és egyes magánjogi, a szerződési jogot is érintő rendelkezéseket egyaránt tartalmaz, sokszor értelmezési nehézséget is okozva. A biztosítási magánjog, különösen a fogyasztói biztosítási szerződési jog „közjogiasodása” mindezek következtében különösen jellemző ezen a területen.

A Ptk. sem kívánt azon változtatni, hogy bizonyos – az európai szabályokhoz kapcsolódó - anyagi jogi normák továbbra is a közjogi jogszabályban maradjanak, de alapvető változást hozott azért, hogy csak a fogyasztói szerződésnél tartja fenn az egyoldalú kógencia elvét az általános szabályokban taxatív módon felsorolt jogintézmények, valamint a fogyasztói összeg-és egészségbiztosítási szerződések tekintetében.⁴³ A régi Ptk. biztosítási szerződésre vonatkozó egyoldalúan kógens szabályai egységesen érvényesültek, függetlenül attól, hogy ki a szerződő fél.

A Bit. alkalmazásában fogyasztó az Fttv.-ben⁴⁴ meghatározott személy, amely nem teljesen azonos a Ptk.-ban meghatározott fogalommal, míg az ügyfél fogalma ettől tágabb kört ölel fel.⁴⁵ A Bit.-ben megjelenő, biztosítási szerződési jogot érintő rendelkezéseknek a nagy része nem szorosan, illetve jogi értelemben vett fogyasztót, hanem ügyfelet védő. A jogviszony tekintetében az sem közömbös, hogy a Bit. normái kógensek, függetlenül attól, hogy az ügyfél fogyasztó, avagy sem.⁴⁶

⁴¹ A Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség megbízása alapján – Fazekas Judittal és Miskolczi Bodnár Péterrel közösen - készült tanulmány. Kézirat. Miskolci Egyetem ÁJK Civilisztikai Tudományok Intézete, Miskolc, 1993.

⁴² Novotni: *A biztosítási szerződések joga*, 22-24. o.

⁴³ Ptk. 6:455. § és 6:456.

⁴⁴ A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (Fttv.) 2. § a) pontja

⁴⁵ Bit. 4. § 33.pontja

Fttv. 2. § „a) fogyasztó: az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy”; *Ptk. 8:1. § „3. fogyasztó:* a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személy”; *Bit. 4. § „101. ügyfél:* a szerződő, a biztosított, a kedvezményezett, a károsult, a biztosító számára szerződéses ajánlatot tett és a biztosító szolgáltatására jogosult más személy, továbbá a független biztosításközvetítő esetében az a személy is, aki a független biztosításközvetítővel alkuszi megbízási szerződést kötött”.

⁴⁶ Ld. ehhez Ujváriné Antal Edit: Fogyasztóvédelem a biztosított szemüvegén át – különös tekintettel a csoportos biztosításra, in: *SALUS VOCALIS Csegöldi indulás - Győri érkezés, Ünnepi tanulmányok Fazekas Judit tiszteletére*, (szerk: Keserű Barna Arnold), Győr, 2023, 747-767. o.

A prekontraktuális szakaszban megjelenő tájékoztatási kötelezettség rendkívül összetett, mert figyelemmel kell lenni a Ptk. általános és a biztosítási jogviszonynál megjelenő különös szabályaira, a több szinten megjelenő közjogi normákra, a Bit. szabályaira, illetve a közvetlenül alkalmazandó EU normákra, a különös szerződéskötési módszerekre vonatkozó szabályokra.⁴⁷ A Távértékesítési törvény⁴⁸ igyekszik elkerülni a tájékoztatási kötelezettség „duplázását”, amikor úgy rendelkezik, hogy a más jogszabály által előírt szerződéskötést megelőző tájékoztatás megadásával a szolgáltató a jogszabályban meghatározott azonos tartalmú tájékoztatási kötelezettségének is eleget tesz.⁴⁹

A közjogi szabályokat vizsgálva, a tájékoztatási kötelezettség körében fontos figyelemmel lenni – többek között - arra, hogy biztosítót vagy biztosításközvetítőt (függő-, vagy független biztosításközvetítőt, főtevékenységként vagy kiegészítő tevékenységként folytató értékesítőt) terhel; e jogszabályok alapján fogyasztónak vagy ügyfélnek (lakossági befektetőnek) minősül-e a szerződést kötni kívánó személy; élet- (azon belül is befektetési elemeket hordozó vagy sem), vagy nem-életbiztosítási szerződésről van szó; társul-e tanácsadással vagy sem; sor kerül-e keresztértékesítésre vagy sem.

A közjogi normákban szabályozott tájékoztatási kötelezettség megsértése közjogi szankciókat vonhat maga után, de a szerződéses kapcsolatban felmerülhet a magánjogi jogkövetkezmények alkalmazása is, amennyiben annak jogszabályi feltételei fennállnak.

Novotni Zoltán a kétszemélyes relatív szerkezet szétbomlásának jeleit kutatva rámutatott arra is, hogy a többalanyú kötelmek - így a biztosítási jogviszony is - annyiban térnek el a hagyományos két alannyal rendelkező kötelmi jogi helyzetektől, hogy a hagyományos értelemben vett jogosult vagy kötelezett jogi pozíciója több elkülönült, személyre, különálló részre oszlik.

"A jogviszonykomplexumon belül kialakított önálló jogalanyi helyzet a kétszemélyes kötelmi helyzettől eltérő sajátos jogállást és felelősséget hordoz magában", "másképpen per jogilag közvetlen kereseti jogot (actio directe) is teremt a jogosulti oldalon lévők számára".⁵⁰

A biztosítási jogviszony tipikusan több pólusú, különösen az összegbiztosítás.

A Ptk. – eltérően a régi Ptk.-tól – nem határozza meg a fogyasztói szerződés fogalmát. A biztosítási szerződések szabályai szerint a meghatározó a fogyasztói

⁴⁷ Ld. továbbá Ujváriné Antal Edit: A biztosítási szerződéssel összefüggő, tájékoztatási szabályokkal kapcsolatos kárfelelősség, különös tekintettel a közvetítői helyzetekre. *Biztosítás és Kockázat*, V. évf. 2. szám, 48-59. o.

⁴⁸ 2005. évi XXV. törvény a távértékesítés keretében kötött pénzügyi ágazati szolgáltatási szerződésről (továbbiakban: Távértékesítési törvény), amely jogszabály Az Európai Parlament és a Tanács 2002/65/EK irányelve (2002. szeptember 23.) a fogyasztói pénzügyi szolgáltatások távértékesítéssel történő forgalmazásáról, valamint a 90/619/EKG tanácsi irányelv, a 97/7/EK irányelv és a 98/27/EK irányelv módosításáról (HL L 271., 2002.10.09., 16. o.). (HL L 271., 2002.10.09., 16. o.) átültetését szolgálja (továbbiakban: Pénzügyi Szolgáltatások Távértékesítési irányelve).

⁴⁹ Távértékesítési törvény 3. § (5) bek.

⁵⁰ Novotni Zoltán: A kétszemélyes relatív szerkezet szétbomlásának jelei kötelmi jogunkban. *Jogtudományi Közlemény*, 1983. 11. szám, 688-698. o.

szerződési jelleg megítélésénél, hogy a szerződő fogyasztónak minősül-e, így közömbös az, hogy ki a biztosított vagy a kedvezményezett.⁵¹

Különösen sajátos a biztosított helyzete a csoportos biztosításoknál, amelyek tömegesen alkalmazott biztosításként régóta jelen vannak a biztosítási piacon, a Ptk.-ban helyet is kapott a szabályozása.⁵² Novotni Zoltán munkásságának idején leginkább az életbiztosítás területén volt ismert a magyar biztosítási piacon CSÉB (csoportos életbiztosítás) néven, amelynek sajátosságait könyvében elemzi.⁵³

Keresztértékesítés esetén a biztosításközvetítők/biztosítók a biztosítási terméket csomagban vagy ugyanazon megállapodás részeként olyan kiegészítő termékkel vagy szolgáltatással együtt kínálnak, amely nem biztosítás.⁵⁴ A csoportos biztosítások is kapcsolhatók pénzügyi szolgáltatásokhoz, jellemző, hogy a biztosítási szerződés mintegy biztosítékként funkcionál a hitel-, ill. kölcsönszerződésekhez. Az ügyfelek általában csatlakozási nyilatkozattal válnak a biztosítási szerződés biztosítottjává, vagy bizonyos esetekben (pl. bizonyos hitelkártya-szerződésnél) automatikusan, a bankkártya szerződés megkötésével. A Bit. – az európai normáknak megfelelően – tartalmazza az ún. keresztértékesítéssel kapcsolatos tájékoztatási szabályokat is az ügyfelek védelme érdekében.

A kapcsolt, vagy „keresztértékesített” szerződések, ill. szerződési feltételek még bonyolultabbak, amelyre az EUB C-96/14. (ECLI:EU:C:2015:262) számú, a Jean-Claude Van Hove kontra CNP Assurances SA ügyben 2015. április 23-én hozott ítélete is felhívja a figyelmet. Különösen fontos – fogalmazza meg a kölcsönszerződéshez kapcsolódó csoportos biztosítással kapcsolatos ítélet –, hogy a biztosítási szerződés átláthatóan, pontosan és érthetően tüntesse fel a biztosítási mechanizmus működését, oly módon, hogy a fogyasztó értékelhesse annak gazdasági következményeit.

A csoportos biztosítás az általános szabályokhoz képest további sajátosságokat hordoz akár a biztosító kockázatvállalását, akár a biztosított jogi helyzetét tekintve. A biztosítót/biztosításközvetítőt mind a Ptk., mind a Bit. szerint a tájékoztatási kötelezettség a szerződő felé terheli, akinek viszont kötelezettsége, hogy a hozzá intézett nyilatkozatokról és a szerződésben bekövetkezett változásokról a biztosítottat tájékoztassa.

A biztosítót/biztosításközvetítőt a Bit. alapján terhelő tájékoztatási kötelezettség nem kizárólag fogyasztó felé jelenik meg, hanem az ügyfél irányában, a csoportos biztosításnál „a szerződést kötni kívánó ügyfél részére”⁵⁵, aki az információt köteles továbbadni a biztosított részére a már hivatkozott Ptk. szabályok szerint. Ezt erősíti a PBTesület gyakorlata is: „A biztosító tájékoztatási kötelezettsége csoportos biztosítás esetén a szerződő fél (egy bank vagy egy munkáltató) irányába áll fenn, míg a biztosított irányába a szerződő felet terheli a tájékoztatási kötelezettség.”⁵⁶

⁵¹ Ptk. 6:455. §

⁵² Ptk. 6:442 §

⁵³ Novotni Zoltán: *A biztosítási szerződések joga*, 145-147. o. Újra létező fogalomvá válik a CSÉB név a magyarországi biztosítási piacon az AEGON Biztosító RetróCSÉB nevű terméke révén. <https://www.alfa.hu/sajtokozlemenyek/visszater-piacra-cseb.html>

⁵⁴ Bit. 158/C. §

⁵⁵ Bit. 152. § (1) bek.

⁵⁶ file:///C:/Users/Asus/Desktop/insurancelaw2022/pbt-eves-jelentes-2021%20(1).pdf, 76.

E tekintetben rendkívüli jelentőségű az EUB C-143/20. és C-213/20. (ECLI:EU:C:2022:118) számú, az A és társai kontra O és „A.” Towarzystwo Ubezpieczeń Życie S.A. egyesített ügyekben 2022. február 24-én hozott ítélet, amely csoportos unit-linked életbiztosításokhoz kapcsolódóan fogalmazta meg; a szerződőnek nyújtandó tájékoztatást annak a fogyasztónak is nyújtani kell, aki biztosítottként egy biztosítóintézet és egy vele szerződő vállalkozás között létrejött csoportos életbiztosítási szerződéshez csatlakozik. A biztosítóintézet feladata, hogy ezeket az információkat közölje a szerződő féllel, amely köteles azokat a fogyasztónak az e szerződéshez való csatlakozását megelőzően továbbítani. Az ítélet felhívja arra is a figyelmet, hogy a tájékoztatás elmaradása – a vonatkozó irányelv alapján – megtévesztő mulasztásnak, tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatnak minősülhet.

Megállapítható, hogy az uniós gyakorlat sem a biztosítón kéri számon a fogyasztónak minősülő biztosított felé a tájékoztatási kötelezettség teljesítését, hanem a szerződő félen. Ezt erősíti az EUB (EUB) a C-263/22. sz. (ECLI:EU:C:2023:311), Ocidental – Companhia Portuguesa de Seguros de Vida SA kontra LP. ügyben 2024. február 22-én meghozott ítélet, amely kimondta, hogy a biztosítóknak és a csoportos biztosítási szerződés alanyainak meg kell bizonyosodniuk arról, hogy a szerződésben biztosítottnak minősülő fogyasztók értesülnek-e a biztosítási fedezettel kapcsolatos kizárásról, korlátozásról, mégpedig a szerződés megkötése előtt. A portugál jog alapján nem volt világos, hogy a tájékoztatási kötelezettség a bankot, vagy a biztosítót terheli, kérdés továbbá, hogy a fogyasztó hivatkozhat-e a bank mulasztására a biztosító ellen indított perben. A konkrét esetben úgy találta, hogy a fogyasztónak nem volt lehetősége megismerni a kizáró/korlátozó kikötéseket, ezért azok tisztességtelennek minősülnek és a fogyasztóval szemben a biztosító azokra még akkor sem hivatkozhat, ha a tájékoztatási kötelezettség a bankot terhelte.

A csoportos biztosításnál a szerződő (munkáltató, hitelintézet, utazási iroda stb.) sajátos pozíciót foglal el, amely felvetette, hogy a csoportos biztosítás szerződőjének a tevékenysége nem minősül-e közvetítői tevékenységnek; azaz „tisztán” szerződő, vagy biztosításközvetítő. A tagállamokban is felmerült ez a kérdés, egyrészt a szerződő közjogi megítélése tekintetében, másrészt pedig a tájékoztatási kötelezettséghez kapcsolódóan.

A Bíróság C-633/20. (ECLI:EU:C:2022:733) számú, Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände - Verbraucherzentrale Bundesverband eV kontra TC Medical Air Ambulance Agency GmbH. ügyben 2022. szeptember 29-én hozott ítéletében az IDD (és az azt megelőzően hatályban volt) irányelv értelmezésével kapcsolatban foglalt állást.

A Bíróság ítélete szerint: „A „biztosításközvetítő” és ebből következően a „biztosításértékesítő” e rendelkezések értelmében vett fogalmába tartozik az a jogi személy, amelynek tevékenysége abban áll, hogy ügyfeleinek a tőlük kapott díj ellenében önkéntes tagságot kínál egy olyan csoportos biztosításban, amelyet előzőleg valamely biztosítótársaságnál kötött, és e tagság biztosítási ellátásra jogosítja ezen ügyfeleket, különösen külföldön bekövetkező betegség vagy baleset esetén.”

Mindezek alapján nagy jelentőségű a gyakorlatban a Bit. 2022. 08.06-tól hatályos szabályozása, amellyel rendezi a csoportos biztosítások szerződője által végzett tevékenység közjogi megítélését, és amely megfelel az Európai Bíróság ítéletének.⁵⁷

A módosítás révén a szerződő fél (pl. hitelintézet) üzletszerűen végzett e tevékenysége biztosításértékesítésnek és így biztosításközvetítésnek (kiegészítő biztosításközvetítésnek) minősül, ebből következően a biztosított irányában terhelik mindazok a kötelezettségek, amelyeket akár a magánjogi, akár a közjogi normák előírnak.

5. A fogyasztó sajátos egyoldalú szerződésszünetelő jogosultsága

Éppen 30 éve, Novotni Zoltán professzor halálának évében jelent meg egy újabb nagy ívű tanulmánya „A biztosítási szerződések rendkívüli felmondásának lehetősége” címmel, amelyben elemzi a biztosítási időszak jelentőségét, a jogviszony egyoldalú megszüntetésének sajátos szabályozását, egyértelművé téve, hogy a szerződést sajátosságaira tekintettel csak a jövőre nézve lehet megszüntetni.⁵⁸

„...a szolgáltatás és ellenszolgáltatás helyes aránya csak úgy alakítható ki, ha a veszélyek (bekövetkezhető biztosítási események) valószínűségében rejlő kockázat egy olyan időszakban (biztosítási időszak) egyenlítődik ki, mely elegendő díj tervezésére alkalmas.”

„Ez az indoka annak, hogy a biztosítási jogviszony rendes felmondással történő megszüntetése igazodik a biztosítási időszakhoz.”

„A jogszabályok e fogalmat nem határozzák meg...”...a biztosítási időszakon az adott- meghatározott- biztosítási díjjal fedezett időszakot kell tekinteni.”

Kitér tanulmányában arra, hogy a Ptk. a vagyon- és felelősségbiztosításnál kifejezetten rendelkezik a felmondás lehetőségéről. Vitatott volt ezért a gyakorlatban, hogy az életbiztosítási szerződést fel lehet-e mondani: *„Felmerül a kérdés, hogy a Ptk. kifejezetten ki kívánta-e zárni a felmondás lehetőségét az életbiztosítások tekintetében?”*⁵⁹

Az akkor hatályos jogszabályok elemzése alapján megállapította, hogy a polgári jog szerződésekre vonatkozó általános, diszpozitív szabályaiból következően a felek a biztosítási szerződés felmondása tekintetében szabadon állapodhatnak meg. Ma már a Ptk. egyértelmű szabályokat tartalmaz.⁶⁰

Novotni Zoltán tanulmányának időszakában a magyar jogban még nem jelenik meg a fogyasztói szerződésekben a fogyasztó részére biztosított sajátos feltétlen

⁵⁷ A szabályozás szerint biztosításértékesítés azon - a biztosítási szerződés vagy különösen a hitelintézet által biztosított jogviszony létrehozására irányuló - üzletszerű tevékenység, amely kiterjed a szerződések megkötésének vagy a csoportos biztosítási szerződéshez új biztosítottak csatlakozásának előkészítésére, annak elősegítésére, azokkal kapcsolatos tanácsadásra, ajánlattételre, lebonyolításában és teljesítésében való közreműködésre (ideértve a kárigény érvényesítésében való közreműködést is. 2022. évi XX. törvény 43. §-a által módosított Bit. 4. § (1) bek. 123. pontja: biztosítási értékesítés

⁵⁸ Novotni Zoltán: A biztosítási szerződések rendkívüli felmondásának lehetősége, *Biztosítási Szemle*, XXXIX. évfolyam, 1993. 6-7.sz., 17-28. o.

⁵⁹ *Uo.* 21. o.

⁶⁰ 6:483. § [Rendes felmondás]

elállási jog („right of withdrawal”), az európai irányelvekben a biztosítás területén is – más irányelvekkel nem teljesen azonos módon - szabályozott az egyoldalú jogviszony szüntető lehetőség. A fogyasztót megillető elállási/felmondási jog kérdése egyszerűen az életbiztosításokhoz, másrészt a távértékesítéshez⁶¹ kapcsolódóan merül fel.

5.1. Felmondási jog az életbiztosításnál. Az európai szabályozásban a szolgáltatás szabad áramlása a harmadik irányelvekkel valósul meg, a második generációs irányelvekben azonban már megjelennek a csírái. A második életbiztosítási irányelv rendelkezik először a „cooling-off period”, azaz a türelmi időszak lehetővé tételéről, majd az azokat módosító, ill. helyébe lépő irányelvek is tartalmazzák.⁶² Az irányelvek nem használják a rendelkezéseknél a fogyasztó fogalmát, hanem azokra a szerződőkre rendelik alkalmazni a megszüntetésre vonatkozó szabályokat, akik „own initiative”, *individual life-assurance contract*, azaz egyéni életbiztosítási szerződést kötnek. A második életbiztosítási irányelv 13. cikk (1) bekezdése határozza meg az „own initiative”, azaz a kötvénytulajdonos által kezdeményezettnek tekintendő szerződéskötési helyzeteket. Olyan szerződőknek biztosítja a többletjogot, akik által kezdeményezett biztosítási szerződésekben a szabad szolgáltatásnyújtás joga alapján fedezett kötelezettségek jelennek meg, azaz másik tagállamban székhellyel rendelkező vállalkozással kíván szerződést kötni akár saját maga közvetlenül, akár közvetítón keresztül.

A hatályos Szolvencia II. irányelv rendelkezései szerint – magyar fordításban – „elállás” jogával („cancellation right”)⁶³ azok élhetnek, akik „egyéni életbiztosítási szerződést kötnek” („conclude individual life insurance contract”).⁶⁴ Az irányelv szerint a tagállamok kötelesek előírni, hogy a szerződőt az életbiztosítási szerződés megkötéséről való tájékoztatás kézhezvételétől számított tizennégy és harminc nap közötti „elállási időszak” („cancellation period”) illesse meg a jogviszony megszüntetésére, amelynek következtében mentesül a szerződésből származó minden jövőbeni kötelezettsége alól. Az elállási jog gyakorlásának részletes szabályairól a szerződőt a szerződés megkötése előtt tájékoztatni kell. A szerződésre alkalmazandó jog szabályozza a megszüntetés egyéb jogkövetkezményeit és feltételeit, különös tekintettel arra a módra, ahogyan a szerződőt a szerződés megkötéséről értesítik.

⁶¹ A Távértékesítési tv. 6-8/A § rendelkezései irányadóak. A Pénzügyi Szolgáltatások Távértékesítési irányelvének angol szövege szerint az elállási jog „right of withdrawal”, eltérően a Szolvencia II.-ben alkalmazott „cancellation right” jogintézménytől.

⁶² Az életbiztosítási irányelv vonatkozó szabályai: 90/619/EGK (második) irányelv 15. cikke, a 92/96/EGK (harmadik) irányelv 31. cikke, a 2002/83/EK irányelv 35. és 36. cikke, és a Szolvencia II. irányelv 185. és 186. cikke.

⁶³ A PEICL 2:303. cikke általános jelleggel (a távértékesítési irányelv alapján), a 17:203. cikke pedig az életbiztosítás vonatkozásában szabályozza a „cooling off period” időszakot (a biztosítási és a távértékesítési irányelv szabályait alapul véve), és valójában „mellőzi” az elállás (withdrawal) fogalmának használatát.

⁶⁴ Szolvencia II. 186. cikk

A jogi szabályozás módosítása összefügg azzal, hogy az elállási joggal kapcsolatban problémák adódtak a tagállamokban.⁶⁵ Felmerült ezért, hogy a szerződéstől való elállás jogi jellege függ a szerződés típusától is, és a biztosítási irányelvekben szabályozott, a fogyasztót megillető elállási jog nem feltétlenül azonos a nemzeti jogokban általános jelleggel szabályozott elállási joggal, azaz nem jelenti a szerződés ex tunc hatállyal történő megszűnését. Szükségessé vált egyértelművé tenni ezt a sajátosságot az irányelvben is, ezért a hatályos irányelv kifejezetten kimondja, hogy az elállási jognak csak a jövőre nézve lehet joghatása.

Egyetértünk mindezek alapján a hivatkozott lengyel szerző álláspontjával, aki szerint az elállási jog valójában a fogyasztó tájékoztatáshoz való jogát, és azt fejezi ki, hogy a "gondolkodási idő" alatt a fogyasztó újragondolhatja a szándékát, hogy továbbra is részt kíván-e venni a szerződéses kapcsolatban.

Mindezek tükrében nem ellentétes az irányelvvel, hogy annak átültetése során felmondási jog került szabályozásra a Bit.-be, azaz nem ex tunc hatállyal, hanem ex nunc hatállyal szüntetheti meg az egyéni életbiztosítási szerződést a fogyasztó szerződő fél.⁶⁶ A Bit. szerint a biztosító felmondás esetén a szerződő által a biztosítási szerződéssel kapcsolatban bármely jogcímen részére teljesített befizetésekkel köteles elszámolni. A 4. sz. melléklet A/18. pontja szerint a biztosító köteles tájékoztatni arról is a fogyasztót, mekkora és milyen jogcímen merül fel az a költség, amit a biztosító a szerződő által befizetett első vagy egyszeri díjból a szerződés harminc napon belüli felmondása esetén visszatart.⁶⁷

A biztosítók gyakorlata szempontjából igen nagy jelentőségű az Európai Unió Bírósága C-355/18, C-356/18, C-357/18, és C-479/18 (ECLI:EU:C:2019:112.) számú, Barbara Rust-Hackner és társai kontr. a Nürnberger Versicherung Aktiengesellschaft Österreich és társai 2019. december 19-én egyesített ügyekben megfogalmazott, az életbiztosítási szerződések szerződőit megillető elállási jog szabályainak értelmezésével kapcsolatban megfogalmazott álláspontja. Eszerint, ha a szerződéskötéskor az elállással kapcsolatban elmaradt a tájékoztatás, vagy téves tájékoztatást kapott a szerződő, a szerződés megszűnését követően évekkel később is élhet elállási jogával. A jogkövetkezmények tekintetében a bíróság álláspontja, hogy a biztosító a visszavásárlási érték és a nettó biztosítási díjon felül – a jogalap

⁶⁵ Pl. a lengyel jogrendszerben – a magyarhoz hasonlóan – az elállás fő szabály szerint azt jelenti, hogy a szerződést ex tunc hatállyal szünteti meg, viszont a biztosítási szerződés sajátossága miatt az irányelvekben szabályozott elállási jog a jövőre nézve bírhat joghatással (ex nunc). Lásd erről Katarzyna Malinowska: Consumer protection in e-insurance in European Union law <https://piu.org.pl/public/upload/ibrowser/WU/4%202014/WU%204-2014%2004%20en%20malinowska.pdf>

⁶⁶ Bit. 122. §. A felmondási jogot először a 2002/83/EK irányelvet átültető 2004. évi XLVIII. törvény iktatta be a 2003-as Bit. 96. § (2) bekezdésébe

⁶⁷ A jogi szabályozásban megjelenik egy kis „fogalom-zavar”, ugyanis a 2003-as Bit. „az életbiztosítási szerződést önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül megkötő természetes személy” felmondási jogáról rendelkezett. Ez a meghatározás jelenik meg az életbiztosítási szerződés különös felmondásáról rendelkező hatályos Bit. 122. §-ában, amely meghatározás viszont nem azonos a Bit. szerinti fogyasztói fogalommal („benne maradt” a régi jogszabályi rendelkezés?). A Bit. az életbiztosítási szerződés megkötéséről szóló tájékoztatási kötelezettség körében [Bit. 157. § (2) bek.] utal vissza e jogszabályi rendelkezésre, amely szerint fogyasztó szerződő esetén a biztosító a tájékoztatásban köteles felhívni a figyelmet a felmondási jogra.

nélküli gazdagodás szabályai alapján – a jogalap nélküli gazdagodást terhelő egyenértéki kamatot is köteles a biztosítottnak megfizetni.

5.2. Felmondási jog a szerződéskötési módszerre tekintettel. A Távértékesítési törvény - az irányelvnek megfelelően - részletesen szabályozza a fogyasztó elállási/felmondási jogát, amely felmondási jogot – az általános szabályok szerint - a szerződés létrejöttétől tizennégy naptári napon belül gyakorolhat. Ez a felmondási jog tehát minden biztosítási szerződésnél megilleti a fogyasztót, ha távértékesítés keretében történik a szerződéskötés. Összhangban a Bit. szabályaival, az életbiztosítási szerződés esetében távértékesítésnél is a felmondási jog gyakorlására nyitva álló határidő attól a naptól számított harminc nap, amikor a szolgáltató a fogyasztót a szerződés létrejöttéről tájékoztatja. Lehetőség van a felmondási jog kizárására utazási, poggyászbiztosításnál, vagy egyéb rövid távú (egy hónapnál kevesebb) biztosításnál is.

A jogszabály további szabályokat tartalmaz arra az esetre, ha a tájékoztatás nem, vagy nem a jogszabálynak megfelelően történik, az kihat az elállási/felmondási jog gyakorlásának időtartamára, az lényegesen kitolódik.⁶⁸

Összefoglalva megállapítható, hogy a Bit.-ben szabályozott felmondás kizárólag fogyasztói életbiztosítási szerződésre vonatkozik, míg a Távértékesítési törvény valamennyi biztosítási szerződésnél biztosít a fogyasztó számára indokolás nélküli felmondási jogot. Ez esetben tehát a sajátos szerződéskötési módszerre tekintettel élvezi a fokozottabb védelmet.

Mint utaltunk rá, a biztosítási szerződések kapcsolódhatnak más szerződésekhez, mintegy biztosítékként is. Különösen jellemző ez a szervezett távértékesítés keretében kötött szerződéseknel, sőt ezek általában csoportos biztosítási szerződések formájában köttetnek. Felvetődik a kérdés, mi a jogkövetkezménye annak, ha a fogyasztó él a felmondás jogával, hogyan hat a kapcsolt szerződésre. Ha távértékesítés keretében kötik a pénzügyi ágazati szolgáltatási szerződést – tehát a hitelszerződést pl. – és a fogyasztó él a felmondás jogával, a felmondás jogának gyakorlása a szerződéshez kapcsolódó egyéb távollévők közötti szerződést, ill. a távértékesítés keretében kötött pénzügyi ágazati szolgáltatási szerződést – tehát a biztosítási szerződést – is felbontja. Ennek a feltétele, hogy ez a szerződés a szolgáltató által vagy egy harmadik fél és a szolgáltató előzetes megállapodása alapján a harmadik fél által nyújtott szolgáltatásra vonatkozzon.

5.3. Az uniós szabályok változása a pénzügyi szolgáltatások távértékesítés terén. A technológiai fejlődés jelentős változásokat hozott a pénzügyi szolgáltatások piacán, amelyek a Pénzügyi Ágazati Szolgáltatások Távértékesítési irányelvnek

⁶⁸ Távértékesítési törvény 6. § (5)-(8) bek.

elfogadásakor még nem voltak előre láthatóak.⁶⁹ Az EIOPA⁷⁰ közzétett jelentésében elemzi az európai biztosítási szektor digitalizációjának szintjét.⁷¹ Az európai jogalkotási folyamat során keletkezett dokumentumokban megfogalmazódik,⁷² hogy a Fogyasztók Jogairól szóló irányelv⁷³ hatályának a távollevők között kötött pénzügyi szolgáltatási szerződésekre való kiterjesztése biztosíthatja a szükséges komplementaritást, de azt az irányelvnek külön fejezetben kell tartalmaznia.

A jogalkotási folyamat eredményeként került elfogadásra⁷⁴ az új irányelv, amely a fogyasztóvédelem egyformán magas szintjét a teljes harmonizációval kívánja biztosítani.⁷⁵ A Fogyasztó Jogairól szóló irányelv minden rendelkezését nem rendeli alkalmazni a távollévők között kötött fogyasztói pénzügyi szolgáltatási szerződésekre, ezért – az állásfoglalásnak megfelelően – külön fejezetbe (III/a. Fejezet) iktatta be ezeket a szabályokat, lehetőséget adva a tagállamoknak arra is, hogy a nemzeti jogukban az előzetes tájékoztatásra szigorúbb rendelkezéseket vezessenek be, vagy akár az irányelv hatálya alá nem tartozó szerződésekre is alkalmazzák, feltéve, hogy e rendelkezések összhangban álltak az uniós joggal.

Az irányelv nem módosítja a meglévő ágazati uniós jogi aktusokat, ezért a párhuzamosságok és az átfedések elkerülését is igyekszik biztosítani. Ennek érdekében kifejezetten úgy rendelkezik, hogy amennyiben konkrét pénzügyi

⁶⁹ A Fogyasztók jogairól szóló irányelv magába olvasztotta a 97/7/EK irányelvet is, de hatálya továbbra sem terjedt ki a pénzügyi szolgáltatások távértékesítésére. Sőt, az újabb jogalkotási folyamat is érintetlenül hagyta ezt az irányelvet. Így Az Európai Parlament és a Tanács 2019/2161 irányelve (2019. november 27.) a 93/13/EGK tanácsi irányelvnek, valamint a 98/6/EK, a 2005/29/EK és a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek az uniós fogyasztóvédelmi szabályok hatékonyabb végrehajtása és korszerűsítése tekintetében történő módosításáról rendelkezik ("Omnibusz irányelv").

⁷⁰ A pénzügyi válság időszakában, 2011-ben jött létre az Európai Biztosítás- és Foglalkoztatási nyugdíjhatóság (European Insurance and Occupational Pensions Authority (továbbiakban: EIOPA), az Európai Bizottság, az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa mellett működő független tanácsadó testület, amely segít a szakpolitikák és jogszabályok kialakítását uniós és nemzeti szinten.

⁷¹ Megállapításait 2023-ban a piacra kiterjedő felmérésre alapozza, és levonja azt a következtetést, hogy jelentős különbségek vannak az egyes biztosítók digitális felkészültségében.

https://www.eiopa.europa.eu/eiopa-report-takes-pulse-digitalisation-european-insurance-market-2024-04-30_en

Az EIOPA kidolgozta és közzétette a 2024-26 közötti időszakra vonatkozó stratégiáját és munkaprogramját, amelynek fő célkitűzése a fogyasztóvédelem biztosítása és a pénzügyi stabilitás megőrzése. Ennek érdekében hat stratégiai területet jelölt meg:

https://www.eiopa.europa.eu/publications/single-programming-document-2024-2026_en

⁷² Az Európai Parlament 2023. október 5-i jogalkotási állásfoglalása a 2011/83/EU irányelvnek a távollevők között kötött pénzügyi szolgáltatási szerződések tekintetében történő módosításáról és a 2002/65/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvre irányuló javaslatról (COM(2022)0204 – C9-0175/2022 – 2022/0147(COD))

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0354_HU.html#title2

⁷³ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/83/EU irányelve (2011. október 25.) a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről (HL L 304., 2011.11.22., 64. o.). (továbbiakban: Fogyasztó jogairól szóló irányelv)

⁷⁴ A konferencia időpontját követően került elfogadásra az irányelv, a tanulmányban ezért már kitértünk a témánk szempontjából lényeges szabályaira.

⁷⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/2673 irányelve (2023. november 22.) a 2011/83/EU irányelvnek a távollevők között kötött pénzügyi szolgáltatási szerződések tekintetében történő módosításáról és a 2002/65/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (HL 2023/2673 2023.11.28.) (továbbiakban: Fogyasztó Jogairól szóló módosított irányelv)

szolgáltatásokat szabályozó más uniós jogi aktusok a fogyasztónak a szerződéskötést megelőzően nyújtandó tájékoztatására, az elállási/felmondási jog gyakorlására szabályokat tartalmaznak, kizárólag ezen uniós jogi aktusok vonatkozó rendelkezései alkalmazandók.

A biztosításra vonatkozóan megállapítható, hogy a Szolvencia II. irányelv (és a már említett egyéb jogszabályok is) a szerződéskötést megelőző tájékoztatási követelményekre minden biztosításra vonatkozóan megállapít rendelkezéseket, de csak az életbiztosításnál tartalmaz szabályokat a felmondási jogra.⁷⁶ Ebből következően a szerződéskötést megelőző tájékoztatásra, valamint az életbiztosításnál a felmondásra a biztosítási irányelv (Szolvencia II.) szabályait, de a nem-életbiztosításnál a felmondási/elállási jogra vonatkozóan a Fogyasztó Jogairól szóló módosított irányelvben megállapított szabályokat (ill. majd annak hazai jogba történő átültetését követően hatályba lépő jogszabályt⁷⁷) kell alkalmazni, amennyiben távértékesítés keretében történik a szerződéskötés.

Megjegyezzük, hogy a Szolvencia II. irányelv kizárólag a felmondási időszakra tartalmaz rendelkezéseket (tizennégy és harminc nap közötti elállási időszak), de nincs szankcionálva, ha nem történik az irányelvnek megfelelő tájékoztatás. Ezért – álláspontunk szerint – a Fogyasztói Jogairól szóló módosított irányelv rendelkezései csak úgy értelmezhetőek, hogy a pénzügyi szolgáltatásra vonatkozó irányelv szabályai az elállási/felmondási időszak tekintetében alkalmazandók, de amennyiben nem kapja meg az irányelvnek megfelelő tájékoztatást a fogyasztó (különösen az elállás/felmondás tekintetében), a szankciók ezen irányelvnek megfelelően alakulnak. Egyéb esetben visszalépés lenne a korábbi szabályokhoz képest és nem érvényesülne az a szabály sem, miszerint amennyiben a fogyasztó nem kapta meg a szerződéskötést megelőző tájékoztatást és a szerződéses feltételeket, az elállási időszak kitolódhat akár a távollevők között kötött szerződés megkötését követő tizenkét hónap, plusz az elállási/felmondási időszak időtartamára. Sőt, nem érvényesülhetne az a rendkívül lényeges új – vélhetően a bírói gyakorlat hatására megjelenő - rendelkezése az irányelvnek, hogy az elállási időszak nem járhat le, ha a fogyasztót nem tájékoztatták tartós adathordozón az elállási/felmondási jogáról.

Az irányelv előírja, a kerekedőnek biztosítani kell, hogy a fogyasztó ugyanazon az online felületen egy gomb vagy hasonló funkció használatával elállhasson a szerződéstől ugyanolyan könnyen, mint ahogy megkötötte. Biztosítani kell, hogy ezt a funkciót a fogyasztó könnyen és egyszerűen megtalálja, de azt is biztosítani kell, hogy az elállásra irányuló döntését olyan eszközzel erősítse meg, amely bizonyossá teszi erre irányuló szándékát.

Az irányelv – többek között - rendelkezik a kapcsolódó szerződések jogi sorsáról is. Ugyanis amennyiben valamely, távollevők között kötött pénzügyi szolgáltatási szerződéssel összefüggő kapcsolódó szolgáltatást a kereskedő vagy valamely harmadik fél az adott harmadik fél és a kereskedő közötti megállapodás alapján nyújtja, a fogyasztót - ha a jogszabálynak megfelelően gyakorolja elállási jogát - a

⁷⁶ Szolvencia II. 183-185. cikk, valamint 186. cikk

⁷⁷ A tagállamok legkésőbb 2025. december 19-ig kell az irányelvnek megfelelő rendelkezéseket meghozni és kihirdetni.

járulékos szerződés nem köti. Nem számítható fel a fogyasztónak semmilyen költség, amennyiben a járulékos szerződés felmondása mellett dönt.⁷⁸

A fokozottabb fogyasztóvédelem jelenik meg az irányelvben, ami különösen fontos az online térben. Az EIOPA a 2023-as fogyasztói trendekről szóló jelentésében⁷⁹ megállapítja ugyanis, hogy az európai biztosítótársaságok különböző weboldalain azonosították a félrevezető technikákat, amelyek kihasználják a fogyasztók információfeldolgozási és gondolkodási tevékenységének torzításait, amelyet „sötét mintáknak” („dark patterns”⁸⁰) is neveznek. Ezeket a technikákat szándékosan is felhasználhatják arra, hogy rávegyék a fogyasztókat olyan döntésekre, amelyet nem hoznának meg, ha teljes körűen tájékozottak lennének, biztosítás vásárlására készítetik őket anélkül, hogy megértenék az általános szerződési feltételeket vagy a biztosítási fedezetet.⁸¹

Novotni Zoltán biztosítás területén kifejtett, igen gazdag tudományos tevékenységének, gondolatainak csak kis szeletét volt lehetőségünk felhívni tanulmányunkban, és igazolni azok előremutató jellegét, továbbhatását a munkásságának idején még csak csírájában megjelenő, megváltozott társadalmi-gazdasági és technikai környezetben, a jelenlegi jogrendszerünkben, a jogtudományban.

Irodalomjegyzék

- Katarzyna Malinowska: Consumer protection in e-insurance in European Union law. <https://piu.org.pl/public/upload/ibrowser/WU/4%202014/WU%204-2014%2004%20en%20malinowska.pdf>
- Dr. Novotny Zoltán: A magyar cégjog újabb kérdései, *Magyar Jog*, 38. évfolyam, 4., 1991, 193-198. o.
- Novotni Zoltán: *A polgári normarendszere és a gazdasági jogalkotás összefüggései, illetve ellentmondásai*, Miskolc, 1993 (34 oldalas tanulmány), 4. o.
- Novotni Zoltán: *Néhány gondolat a Ptk. módosításához*, Céltanulmány az Igazságügyi Minisztérium megbízásából, Miskolc, 1991.
- Novotni Zoltán: *A mezőgazdasági növényvédelemmel okozott károk és a felelősségbiztosítás. Jog a környezet védelmében. MTA Veszprémi Akadémiai Bizottsága*, Veszprém, 1977. 200-205. o.; A környezetszennyezéssel összefüggő kártérítés. *Publicationes Universitatis Renum Polytechnicarum Miskolciensis*, Miskolc, 1988, NME, 297-312. o.

⁷⁸ Irányelv 16. b. cikk 4)

⁷⁹ EIOPA(2023)0112361 Consumer Protection Department EIOPA REGULAR USE EIOPA-BoS-23/470 21 November 2023

https://www.eiopa.europa.eu/document/download/015404b4-a289-41a2-a044-17fa6a96799b_en?filename=EIOPA-BoS-23-470-%20Consumer%20Trends%20Report%202023.pdf

⁸⁰ Az elnevezés eredetileg Dr. Harry Brignull nevéhez kötődik.

<https://www.deceptive.design/about-us>

⁸¹ https://www.eiopa.europa.eu/tools-and-data/behavioural-insights-insurance-and-pensions-supervision/dark-patterns-insurance-practices-exploit-consumer-biases_en

-
- Novotni Zoltán: *A biztosítási szerződések joga*, ELTE Jogi Továbbképző Intézete, Budapest, 1993
 - Novotni Zoltán (szerk.): *Magyar Polgári Jog. Kötelmi Jog. Egyes szerződések és az értékpapírok joga I-II*. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 1993.
 - Novotni Zoltán: A szerződésszegés és a szerződésen kívüli károkozás elhatárolása a felelősségbiztosításoknál, I-II. *Biztosítási Szemle*, 1977. június-augusztus-szeptemberi szám
 - Novotni Zoltán: *Az üzleti képviselő és a biztosítási közvetítési tevékenységek aktuális problémái*, MKKE Biztosítási Kutató Csoport "Aktuális kérdések" című sorozat 5.
 - Dr. Novotni Zoltán: *Az üzleti képviselő és a biztosítási közvetítési tevékenységek aktuális problémái*, Miskolc, 1988, 48 oldalas tanulmány
 - Novotni Zoltán (szerk.): *Magyar polgári jog. Kötelmi jog. Egyes szerződések és az értékpapírok joga* (további szerzők: Bíró György, Csécsy György, Lévainé Fazekas Judit, Miskolczi Bodnárné Harsányi Gyöngyi, Jobbágyi Gábor, Miskolczi Bodnár Péter, Novotni Zoltán), Miskolci Egyetemi Kiadó Miskolc, 1993, 414-418. o.
 - Novotni Zoltán: *Néhány gondolat a Ptk. módosításához* Céltanulmány az Igazságügyi Minisztérium megbízásából. Miskolc, 1991.
 - Novotni Zoltán: A kétszemélyes relatív szerkezet szétbomlásának jelei kötelmi jogunkban. *Jogtudományi Közöny*, 1983. 11.
 - Novotni Zoltán: A biztosítási szerződések rendkívüli felmondásnak lehetősége, *Biztosítási Szemle*, XXXIX. évfolyam, 1993. 6-7.sz., 17-28. o.
 - Ujváriné Antal Edit: Fogyasztóvédelem a biztosított szemüvegén át – különös tekintettel a csoportos biztosításra, in: *SALUS VOCALIS Csegöldi indulás - Győri érkezés, Ünnepi tanulmányok Fazekas Judit tiszteletére*, (szerk: Keserű Barna Arnold), Győr, 2023, 747-767. o.
 - Ujváriné Antal Edit: A biztosítási szerződéssel összefüggő, tájékoztatási szabályokkal kapcsolatos kárfelelősség, különös tekintettel a közvetítői helyzetekre. *Biztosítás és Kockázat*, V. évf. 2. szám, 48-59. o.
 - Ujváriné Antal Edit: A biztosítási szerződési jog változásai az európai jogfejlődés áramában. *Európai Tükör*, XV. évfolyam 10. szám 2010. október, 37-52. o.
-
-